

Казанков Р. Ю.
кандидат історичних наук,
старший викладач кафедри українознавства,
Харківський національний
університет імені В. Н. Каразіна

Геополітична складова чорноморської проблематики: історія та сучасність.

Процес концептуалізації чорноморського регіону значним чином актуалізувався у міжвоєнний період 1920-1930-х рр., який характеризується якісно новою геополітичною ситуацією: черговий розподіл українських земель, поява на міжнародній арені Радянського Союзу тощо.

Конструюючи певний образ чорноморського регіону українські суспільно-політичні діячі враховували геополітичну складову потенціалу регіону. Зважаючи на стратегічне розташування причорноморських земель, вибудовувалися більш-менш чіткі контури можливих шляхів побудови взаємовідносин у чорноморському регіоні.

Головною тезою міжвоєнного періоду стає наголошення на надважливій місії України в чорноморському регіоні з точки зору розбудови системи союзів та альянсів, які мали на меті захищати інтереси держав у цьому регіоні. В даному контексті слід згадати «місію Понтиди» Д. Донцова [33, с.46], «чорноморську доктрину» Ю. Липи [4], роздуми С. Петлюри щодо чорноморської політики. Об'єднувальним мотивом відповідних конструкцій була ідея України як центру чорноморського геополітичного простору, який повинен згуртувати країни чорноморського басейну задля захисту власних інтересів. Втім, ця теза посилювалася значним антибільшовицьким смисловим навантаженням, оскільки саме Радянська держава розглядалася як найбільший опонент в чорноморському регіоні.

Включення чорноморського регіону в геополітичні побудови характерні і для польського проекту «від моря до моря», який передбачав створення союзу народів, які проживали між Чорним та Балтійським морями. Однак, концепція, створена оточенням Ю. Пілсудського, наштовхнулася на критику з боку українських кіл [1, с. 169].

Післявоєнний період розвитку української суспільно-політичної думки також відзначався досить активною діяльністю політичних організацій, які представляли широкий спектр політичних уподобань. Представники цих організацій зробили певний внесок в актуалізацію чорноморської проблематики. Втім, варто підкреслити, що в повоєнний період розробка проблем чорноморського регіону проводилася на основі більш ґрунтовних концепцій, які виникли впродовж 1920-1940-х рр. зусиллями М. Грушевського, С. Рудницького, С. Шелухіна, Ю. Липи тощо.

Теоретичні розробки повоєнного періоду акцентували увагу саме на геополітичних аспектах: вироблення варіантів облаштування регіону навколо Чорного моря, створення дієвих союзів. Це й спричиняло велику популярність попередніх концепцій часів революції 1917-120 рр., міжвоєнного періоду. Однак відсутність загально визнаного теоретика з новими, аргументованими ідеями часто призводила до механічного переписування концепцій Ю. Липи, С. Рудницького та ін., що не повною мірою відповідало новим викликам геополітичної ситуації повоєнних років. Звідси поява концепцій Чорноморсько-Балтійського блоку (Д. Андрієвський), Чономорського блоку (П. Дніпровик), Чорноморської конфедерації (О. Павлів-Білозерський), які не пропонували нічого нового порівняно з відповідними розробками 1920-1930-х рр. Лише намагання вписати їх у контекст світових інтеграційних процесів та скорегувати діяльність проти Радянського Союзу.

Сучасний етап розбудови української державності характеризується посиленням наукового інтересу до чорноморського регіону та його геополітичного потенціалу.

У контексті геополітичної стратегії України, особливо південного вектору, важливе значення мають причорноморські території. Географічне положення даного регіону, на думку дослідників, зумовлює значний геополітичний потенціал простору. Адже завдяки своєму розміщенню, регіон постає в якості «передової» зони», яка зумовлює ступінь включення у

регіональні процеси навколо Чорного моря, де перетинаються впливи трьох геополітичних акторів – Росії, Заходу та Азії [6]. Крім цього значення регіону посилюється його внутрішньою інфраструктурою, особливо портовою та термінальною, можливості якої реалізовувалися в контексті розбудови регіонального співробітництва у формі єврорегіонів («Чорне море»), або у форматі Організації Чорноморського Економічного Співробітництва (ОЧЕС).

Втім, дослідники у своїх оцінках налаштовані достатньо критично, вважаючи, що геополітичний потенціал чорноморського регіону втрачений [3; с. 236], або «української присутності на Півдні України практично не відчутно» [5]. Проте, нові геополітичні реалії, які окреслилися після 2014 року, потребують кардинального переосмислення ролі та геополітичного потенціалу чорноморського регіону.

Література

1. Гриневич Т. Україніка на сторінках часопису «Przegląd historyczny» у міжвоєнний період // Історіографічні дослідження в Україні. 2008. Вип.19. С. 158 – 178.
2. Донцов Д. Націоналізм // Донцов Д. Твори. Т.1. Геополітичні та ідеологічні праці. Львів: Кальварія, 2001. 488 с.
3. Кудряченко А. І. Геополітика. Підручник. К.: МАУП, 2004. 296 с.
4. Липа Ю. Всеукраїнська трилогія: у 2 т. Т. 2 : Чорноморська доктрина. Чорноморський простір (Атлас). Розподіл Росії. К.: МАУП, 2007. 392с.
5. Лосєв І. «Української присутності на Півдні України практично не відчутно». URL: http://dialogs.org.ua/dialog.php?id=58&op_id=958#958
6. Позний С. «Не зависимо, занимается ли Украина «южным вектором», этот вектор занимается Украиной». URL: http://dialogs.org.ua/dialog.php?id=58&op_id=976#976